

тва юстиції, науковців, фахівців). – Т. 4: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Х. : ФО-П Колісник А. А., 2010. – 768 с. – (Серія «Коментарі та аналітика»). **14.** Братусь М. Б. Вещно-правовые способы защиты права собственности и владения : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / М. Б. Братусь. – М., 2005. – 25 с. **15.** Степанов Д. Правовое регулирование мелких акций и возможные пути его совершенствования / Д. Степанов, Д. Архипов // Хозяйство и право. – 2006. – № 9. – С. 75–90. **16.** Цивільний кодекс України : закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461. **17.** Долинская В. В. Акционерное право : учебник / В. В. Долинская. – М. : Юрид. лит., 1997. – 352 с. **18.** Ломакин Д. В. Очерки теории акционерного права и практики применения акционерного законодательства / Д. В. Ломакин. – М. : Статут, 2005. – 221 с. **19.** Шапкина Г. С. Защита права на акции / Г. С. Шапкина // Актуальные проблемы права собственности : материалы науч. чтений памяти проф. С. Н. Братуся (Москва, 25 окт. 2006 г.) / Ин-т законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации. – М. : ИД «Юриспруденция», 2007. – С. 46–52. **20.** Ионцев М. Г. Акционерные общества: Правовые основы. Имущественные отношения. Управление и контроль. Защита прав акционеров / М. Г. Ионцев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Ось-89, 2005. – 416 с. **21.** Глусь С. Н. Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / С. Н. Глусь. – К., 2000. – 23 с.

Надійшла до редколегії 04.08.2010

Рассмотрены проблемные аспекты доктрины права и правоприменительной деятельности в отношении возможности подачи виндикационного иска как способа защиты прав собственников бездокументарных акций.

Problem aspects of law doctrine and law enforcement activity concerning possibility to bring a recovery claim as a mean for protection of rights of paperless stocks' holders are considered.

УДК 346.14: 637.14: 339.92(477)

А. О. Куценко

ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В РАМКАХ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В СОТ

Розглянуто проблему невідповідності вітчизняної молочної продукції світовим стандартам; звернено увагу на різницю між українськими та європейськими нормативами щодо показників якості молока, яка призводить до обмежень експортних можливостей України навіть після її вступу до СОТ; розглядаються деякі можливі інструменти та заходи вирішення цієї проблеми.

Світові інтеграційні процеси набувають стрімкого розвитку. У зв'язку з цим актуальним є визначення стратегії розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобалізації.

Питання безпеки та якості продуктів харчування за останні роки набуло особливої важливості у міжнародній торгівлі. Наслідком угоди, досягнутої під час Уругвайського раунду багатосторонніх переговорів щодо торгівлі, та заснування Світової організації торгівлі (СОТ) є поява загальних правил щодо безпеки харчових продуктів. Включення міжнародних стандартів на харчову продукцію до Угоди СОТ по санітарних та фітосанітарних заходах та до Угоди по технічних бар'єрах у торгівлі забезпечило рівні правила гри для країн, що займаються торгівлею сільськогосподарською та харчовою продукцією [1].

Проблеми якості продукції були предметом дослідження багатьох науковців, таких як: О. П. Віхров, О. В. Зверева, Т. О. Кагал, М. М. Кузьміна, В. К. Мамутов, В. М. Огризков, Е. К. Ольхон, В. Ф. Опришко, М. М. Пархоменко тощо. Проте питання забезпечення якості харчової продукції, зокрема продукції одного з основних виробничих підкомплексів АПК України, а саме молочної продукції, незважаючи на його актуальність у зв'язку з участю України у СОТ, майже не отримало дослідження в правовій літературі. Тому метою статті є дослідження деяких аспектів господарсько-правового забезпечення якості вітчизняної молочної продукції в рамках членства України в СОТ.

Набуття членства в СОТ забезпечує Україні доступ вітчизняних товарів на світові продовольчі ринки. Але на світових ринках високим попитом користується тільки якісна продукція. На жаль, українська сільськогосподарська, зокрема молочна, продукція не відповідає світовим стандартам, через що експортні можливості нашої країни доволі сильно обмежуються. Тому вступ України до СОТ і можливість інтеграції у Європейський Союз вимагають підвищення якості, безпеки та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та світовому ринках. Важливою передумовою покращення якості тваринницької продукції є гармонізація системи її оцінки, зокрема молока, відповідно до нормативних документів міжнародних організацій [2, с. 30].

Правові акти Євросоюзу охоплюють ціле законодавство. У зв'язку з цим в Україні виникає гостра проблема виробництва та оцінки якості молока, яке б за показниками безпеки відповідало вимогам світових стандартів. Крім того, гостро стоїть питання вибору вимірювальної техніки та методів аналізу, які б задовольняли усі зацікавлені сторони – виробника, переробника, споживача і контролюючі органи.

Згідно з діючою директивою Єврокомісії № 91/180/ЕЕС (від 14 лютого 1991 р.) та директивою ЄС 42/96 серед основних показників санітарної якості молока є й такі, як кількість мікроорганізмів і соматичних клітин в 1 см³ молока, які характеризують функціональний і санітарний стан молочної залози. Відставання вітчизняної нормативної бази за методами аналізу молока від європейської у відповідній галузі є загальновідомим та очевидним. Для контролю якості товарного молока і забезпечення відповідності вимогам європейських стандартів методи аналізу повинні бути високоточними, простими і надійними. Різниця особливо помітна у методах аналізу показників якості та безпеки товарного молока, таких як мікробіологічна якість і кількість соматичних клітин. Отже, для аналізу показників санітарної якості та безпеки товарного молока необхідно використовувати міжнародний підхід до стандартизації методів дослідження.

Ринок молока Європейського Союзу висуває дуже суворі критерії санітарно-гігієнічної оцінки сировини і кінцевої продукції. Оцінці підлягають продукти, вироблені в країнах-членах, та продукти, імпортовані з інших країн. Це, у свою чергу, висуває необхідність пристосування національних законодавчих і нормативних документів до європейських стандартів [2, с. 30]. Як вже було зазначено, це особливо актуально у зв'язку зі вступом України до СОТ.

Основоположними документами, що визначають правила виготовлення здорової продукції і впровадження на ринок сирого молока, термічно обробленого молока, і молокопродуктів, є Директива Ради 92/46/ЕЕС (від 16 червня 1992 р.) та удосконалена Директива Ради 92/47/ЕЕС з доповненнями до неї у 1994 і 1996 рр.

Рішенням Єврокомісії від 14 лютого 1991 р. встановлені методи аналізу і тестування сирого та термічно обробленого молока, на підставі яких країни ЄС розробили власні державні нормативні документи або керуються даним рішенням до розробки офіційних стандартів ISO (International Organization for Standardization) на ці дослідження молока [2].

У різних країнах світу повідомлення про інциденти, пов'язані з безпечністю харчових продуктів, з'являються майже щотижня. Ці інциденти можуть виникати на будь-якій ділянці виробничого циклу і спричиняли серйозні наслідки для виробників харчових продуктів через дуже високу чутливість споживачів, увагу мас-медіа до зазначених проблем і сучасні методи інформованості та темпи поширення інформації. Так, можна навести деякі гучні приклади таких інцидентів у досліджуваній нами галузі молочної продукції: у США 1985 р. внаслідок зараження сухого дитячого молока бактеріями *Salmonella* було за-

реєстровано 76 хворих та 1 смертельний випадок; того ж року в США зараження Мексиканського сиру бактеріями *Listeria monocytogenes* у зв'язку з додаванням до нього сирого молока спричинило 47 смертельних випадків та 147 хворих; 1989 р. у Великобританії зараження йогурту токсинною ботулізму у зв'язку з недостатньою термічною обробкою спричинило 27 хворих та 1 смертельний випадок; у 1994 р. в США внаслідок зараження морозива бактеріями *Salmonella* було зареєстровано 227 тис. хворих. Слід також нагадати вітчизняні інциденти з дитячою кухнею у м. Києві (2005 р.) [3] або гучний випадок захворювання на дизентерію 192 дітей у м. Джанкої у серпні 2009 р. через вживання неякісного кефіру [4]. Отже, подібні ситуації зустрічаються дуже часто як за кордоном, так і в Україні. Такі випадки не лише завдають збитків, а й часом ламають людські долі, ставлять під загрозу безпеку суспільства, знижують довіру споживачів. Це спонукає до висновку, що система контролю за безпекою харчової продукції застаріла та гостро потребує реформування.

Для підвищення ефективності виробництва молокопродуктів та інтеграції до світового ринку в Україні розроблено і з 1 січня 2003 р. впроваджено новий стандарт – ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі» [5, с. 285].

Для матеріального заохочення виробників у збільшенні обсягів молока та наближення його якісних параметрів до стандарту ЄС Мінагрополітики України разом із Інститутом аграрної економіки (ІАЕ) розробили рекомендації «Порядок оплати за молоко залежно від гатунку, вмісту жиру та білка відповідно до вимог ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі», згідно з якими закупівельними на місцях почали діяти із 1 січня 2003 р. Ці рекомендації характеризують справедливу диференціацію закупівельних цін на молоко залежно від його якісних параметрів. Вони спрямовані на необхідність прискореного впровадження інноваційних методів виробництва сировини та її переробки. Водночас на місцях проблематичним є дотримання вимог ДСТУ 3662-97, що обумовлено низьким рівнем матеріально-технічної оснащеності ферм, особливо молочних блоків, у більшості реформованих, а також головним чином у фермерських і особистих господарствах населення України [5, с. 273].

Україна та інші пострадянські держави, на жаль, не досягли зразкового рівня безпечності харчових продуктів. Час від часу в нашій цілком експортоспроможній галузі виникають інциденти з перевищенням залишкових кількостей лікарських та гормональних препаратів, мікробіологічних загроз тощо. Навіть якщо відкинути звинувачення, які мають неприховані політич-

ні або протекціоністські причини, існують підстави вести мову про необхідність різко підвищити вимоги до промислової санітарії та гігієни в галузі належної виробничої практики, рекомендацій Кодексу Аліментаріус, запровадження та визнання відповідності систем управління безпечністю харчових продуктів [6, с. 3–4].

Особливо слід звернути увагу на параметри якості молока товарного, оскільки через забрудненість молока Україна втрачає позиції надійного постачальника молокопродуктів на світовому ринку. На підтвердження можна навести, наприклад, той факт, що Ветеринарний комітет ЄС прийняв рішення про обов'язкове дослідження кожної партії сухого молока українського виробництва на вміст антибіотика левоміцетину [7].

На сьогодні існує певна різниця між українськими та європейськими нормативами щодо показників якості молока. Так, вітчизняними нормами, а саме: ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі» встановлено чотири ґатунки для сирого товарного молока. Наприклад, у зазначеному державному стандарті загальне бактеріальне забруднення встановлено на рівні: менше 3000 тис. КУО (колоній-утворюючих організмів)/ куб. см. для II ґатунку, менше 500 тис. КУО/см³ для I ґатунку; менше 300 тис. КУО/см³ для вищого ґатунку та менше 100 тис. КУО/см³ для ґатунку «Екстра».

Відповідно до європейських вимог (постанови (ЄС) № 853/2004 Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 р., якою встановлюються специфічні гігієнічні правила стосовно гігієни харчової продукції) встановлено лише один показник щодо допустимого загального бактеріального забруднення – 100 тис. КУО/м³. Також існують відмінності й щодо відповідності сирого товарного молока критеріям, встановленим для соматичних клітин. Українськими нормами передбачено кількість таких клітин: для II ґатунку – менше ніж 800 тис/см³, для I ґатунку – менше ніж 600 тис/см³, для вищого ґатунку і ґатунку «Екстра» – менше ніж 400 тис/см³. За європейськими нормами кількість соматичних клітин має бути не більше ніж 400 тис/см³. Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок, що дійсно існує різниця між вітчизняними та європейськими нормами. Тому з метою гармонізації вимог українського законодавства до законодавства Європейського Союзу було внесено зміни до ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги під час закупівлі», якими передбачено розподілення якісних показників за чотирма ґатунками. Відповідно до цього введено новий ґатунок «Екстра», який найбільше відповідає нормам ЄС. Цю норму було запроваджено в Україні з 1 серпня 2007 р. [8].

В Україні питання якості та безпеки продукції АПК, зокрема вимоги щодо виробництва та забезпечення якості молока та молочної продукції регламентовані, в першу чергу, Законом України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23 грудня 1997 р. [9]. Його можна віднести до загальних нормативних актів, як і Закон України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 р. [10], Закон України «Про підтвердження відповідності» від 17 травня 2001 р. [11], Закон України «Про стандартизацію» від 17 травня 2001 р. [12], Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р. [13], «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції» від 14 січня 2000 р. [14], тощо. До спеціальних нормативних актів можна віднести Закон України «Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992 р. [15], Закон України «Про молоко та молочні продукти» від 24 червня 2004 р. [16] тощо. Крім того, в Україні діють Державні санітарні правила для молокопереробних підприємств, затверджені постановою Головного державного санітарного лікаря України від 11 вересня 1998 р. № 11 [17]; Ветеринарні та санітарні вимоги до особистих підсобних господарств населення – виробників сирого товарного молока, затверджені наказом Державного департаменту ветеринарної медицини України від 21 березня 2002 р. № 17 [18]; Ветеринарні та санітарні вимоги до пунктів закупівлі молока від тварин, які утримуються в особистих підсобних господарствах населення, затверджені наказом Державного департаменту ветеринарної медицини України від 21 березня 2002 р. № 18 [19]; Правила ветеринарно-санітарної експертизи молока та молокопродуктів та вимог щодо їх реалізації, затверджені наказом Державного департаменту ветеринарної медицини України від 20 квітня 2004 р. № 49 [20].

Організацією, що встановлює загальні принципи гігієни продуктів харчування, стандарти Угоди СФЗ СОТ щодо якості продуктів харчування є Комісія з «Кодекс Аліментаріус». Ця Комісія, яка створена у 1961/62 рр. конференцією FAO та Всесвітньою Асамблеєю охорони здоров'я, впроваджує спільну FAO/WHO (FAO/WHO) програму стандартів на харчові продукти. Метою програми є захист здоров'я споживачів та забезпечення справедливих методів у торгівлі харчовими продуктами.

Codex Alimentarius (латинською мовою означає «Законодавство про харчові продукти» або «Звід норм і правил про харчові продукти») – це міжнародно прийняті стандарти на харчові продукти, подані в однаковому вигляді. Крім стандартів на всі основні види харчових продуктів, оброблених, напівоброблених чи сирих, призначених для постачання споживачеві, Кодекс

Аліментаріус містить рекомендовані міжнародні правила для харчових продуктів, яких повинна дотримуватися міжнародна спільнота для захисту здоров'я споживачів і забезпечення однакових міжнародних торговельних методів, настанови та інші рекомендаційні документи, призначені допомогти у розробленні та встановленні вимог до харчових продуктів [21].

Значна роль у вирішенні зазначеної вище проблеми невідповідності вітчизняної молочної продукції світовим стандартам повинна бути відведена гігієні молочного виробництва. Необхідний комплексний контроль на всіх етапах виробництва та у всіх секторах відповідно до принципу «Від ферми до столу» («from farm to fork»). Застосування цього принципу до практики контролю продуктів харчування дозволяє створити чітку, комплексну систему, що охоплює всі види продуктів харчування у всіх секторах [22]. Одним із інструментів, який покликаний допомогти виробникам контролювати безпечність продукції на своїх підприємствах, є всесвітньо визнана система управління безпекою харчової продукції НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Point) [4], тобто систему аналізу безпечних факторів та критичних точок контролю [22].

Впровадження системи НАССР в Україні регламентує Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів», одна зі змін до якого, внесена Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» від 24 жовтня 2002 р., а саме до ст. 20 (новий абзац), передбачала «здійснювати заходи щодо поетапного впровадження на підприємствах харчової промисловості міжнародної системи забезпечення безпеки харчових продуктів НАССР... у порядку та строки, визначені законодавством України для окремих видів харчових продуктів» [23]. Як бачимо, передбачалось, що порядок та строки обов'язкового запровадження мали бути визначені окремими підзаконними актами. Проте окрім відомого указу Президента України Л. Д. Кучми, що стосувався лікєро-горілкової галузі, подальших кроків щодо реалізації цієї на загал корисної та своєчасної норми зроблено не було. Нинішня редакція ст. 20 Закону «Про безпечність та якість харчової продукції» допускає застосування, окрім системи НАССР, інших систем забезпечення якості [3].

Будь-яка закордонна держава, що входить у СОТ, буде намагатися не допускати на ринок українські товари, які не відповідають вимогам цієї країни по безпеці. Для того, щоб наші підприємства одержали конкурентні переваги на глобальному ринку, необхідно розуміти тенденцію розвитку вимог до галузі й широко впроваджувати передові розробки із гарантування безпечності продуктів харчування [6, с. 49]. Отже, одним з го-

ловних інструментів вирішення проблеми невідповідності якості вітчизняної молочної продукції міжнародним стандартам повинно стати якомога скоріше запровадження на молокопереробних підприємствах системи контролю НАССР або аналогічних систем безпеки молочних продуктів. Чим швидше ми приймемо та запровадимо згадані міжнародні стандарти, тим менше можливостей у недобросовісних конкурентів користуватися різноманітними бар'єрами в конкурентній боротьбі.

Для цього необхідно здійснити низку заходів, зокрема, забезпечити гармонізацію нормативно-правової бази; прийняти Концепцію державної політики у сфері управління безпечністю харчових продуктів та продовольчої сировини на основі принципів НАССР; широко впроваджувати передові розробки з гарантування безпечності продуктів харчування; прийняти національні відповідники стандартів ISO серії 22000; удосконалити систему санітарії та гігієни на виробництві молочних продуктів; створити єдиний орган з контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів тощо. Усе це може стати гарантією виробництва якісних та безпечних продуктів харчування, зокрема, молочної продукції.

Список літератури: 1. Мельничук С. Безпечні продукти – умова СОТ [Електронний ресурс] / Мельничук С., Гончар Р. // Агросектор. – 2007. – № 9 (23). – С. 30–31. – Режим доступу: <http://journal.agrosector.com.ua/archive/22/385>. 2. Гончаренко І. В. Міжнародні вимоги до стандартизації методів дослідження санітарної якості товарного молока / Гончаренко І. В. // Молочное дело. – 2008. – № 7. – С. 30–31. 3. Інциденти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consumerinfo.org.ua/must_know/quality/580/6377/&SECTION_ID=580. 4. Гончаренко С. Чи безпечний сир в мишоловці? [Електронний ресурс] / Степан Гончаренко. – Режим доступу: <http://vidomosti-ua.com/analytics/10619>. 5. Пархомець М. К. Організаційно-економічні основи розвитку молоко продуктового підкомплексу в ринкових умовах : монографія / Пархомець М. К. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 346 с. 6. Бачинська Я. О. Безпечність продуктів харчування – умова СОТ [Електронний ресурс] / Я. О. Бачинська, Т. О. Чорна, Д. А. Янушкевич // Товарознавчий вісник. – 2009. – Вип. 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Tvis/2009_1/TB_1-4_41.pdf. – 11 с. 7. Зачем раздумывать, какой дорогой ехать, если автомобиль поломан // Бизнес. – 2002. – 28 окт. – № 44 (511). – С. 70–71. 8. Зміни до ДСТУ 3662-97 // Молочна промисловість». – 2008. – № 1 (44). – С. 28–29. 9. Про безпечність та якість харчових продуктів : закон України від 23 груд. 1997 р. № 771/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=771%2F97-%E2%F0>. 10. Про захист прав споживачів : закон України від 12 трав. 1991 р. № 1023-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1023-12>. 11. Про підтвердження відповідності : закон України від 17 трав. 2001 р. № 2406-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2406-14>. 12. Про стандартизацію : закон України від 17 трав. 2001 р. № 2408-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2408-14. **13.** Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : закон України від 24 лют. 1994 р. № 4004-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=4004-12>. **14.** Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції : закон України від 14 січ. 2000 р. № 1393-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1393-14>. **15.** Про ветеринарну медицину : закон України від 25 черв. 1992 р. № 2498-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2498-12>. **16.** Про молоко та молочні продукти : закон України від 24 черв. 2004 р. № 1870-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1870-15>. **17.** Про затвердження Державних санітарних правил і норм : постанова Головного державного санітарного лікаря України від 11 верес. 1998 р. № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1039.7560.0>. **18.** Про затвердження Ветеринарних та санітарних вимог до особистих підсобних господарств населення – виробників сирого товарного молока : наказ Державного департаменту ветеринарної медицини України від 21 берез. 2002 р. № 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0336-02>. **19.** Про затвердження Ветеринарних та санітарних вимог до пунктів закупівлі молока від тварин, які утримуються в особистих підсобних господарствах населення : наказ Державного департаменту ветеринарної медицини України від 21 берез. 2002 р. № 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/spart15/inx15695.htm>. **20.** Про затвердження Правил ветеринарно-санітарної експертизи молока і молочних продуктів та вимог щодо їх реалізації : наказ Державного департаменту ветеринарної медицини України від 20 квіт. 2004 р. № 49 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0579-04>. **21.** Загальні принципи гігієни харчових продуктів комісії Кодекс Аліментаріус та впровадження в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iso-partner.com/ua/systhaccpgig/index.html>. **22.** Принципи комплексного контролю // Молочное дело. – 2008. – № 7. – С. 18. **23.** Про внесення змін до Закону України «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» : закон України від 24 жовт. 2002 р. № 191-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=191-15>.

Надійшла до редакції 09.09.2010

Рассмотрена проблема несоответствия отечественной молочной продукции мировым стандартам; обращено внимание на разницу между украинскими и европейскими нормативами по показателям качества молока, которая приводит к ограничениям экспортных возможностей Украины даже после её вступления в ВТО; рассматриваются некоторые возможные инструменты и меры решения этой проблемы.

The article describes the problem of non-conformity of domestic dairy products to the world standards. Special attention is paid to the difference between Ukrainian and European regulations on milk quality, which leads to restrictions of export possibilities of Ukraine, even after its WTO joining. Some possible instruments and measures of solving this problem are considered.